

23. Palmer R. E. *Hermeneutics: Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer*. Evanston: Northwestern University Press, 1969.

24. Peirce C. S. *Collected Papers*. Ed. by C. Hartshorne and P. Weiss; Arthur W. Burks. Vol. 1–8. Cambridge – Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press, 1965–1967.

25. Schütz A., Luckmann T. *Strukturen der Lebenswelt* (1. Auflage). Stuttgart: UVK Verlag, 2003.

26. *The Basic Writings of Sigmund Freud*. Translated and edited by A. A. Brill. New York : The Modern Library, 1995.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-2>

ФЕНОМЕН ВІЙНИ В ПРАЦЯХ П. О. СОРОКІНА

Кубрак О. В.

*старший викладач кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного аграрного університету
м. Суми, Україна*

Війни завжди займали значне місце в історії людства, а феномен війни як важлива частина життя завжди був у центрі уваги дослідників, служив предметом численних теорій. На думку П.А. Сорокіна, з усієї суми теорій, пов'язаних із феноменом війни, особливо важливими є ті, які намагаються розкрити причини виникнення воєн. Вчений детально проаналізував численні зарубіжні теорії виникнення війни та в їх рамках виділив суб'єктивістський та об'єктивістський підходи. На його думку, прихильники першого вбачали рушійні сили історії, її справжній зміст у божественному провидінні, розвитку абсолютного духу, цілях та намірах природи. Так було в середині ХХ ст. Західна соціологія у поясненні проблем світу та війни часто керувалася принципами, що сягають ідеалістичної філософії минулого. Як і раніше, у пошуках рушійних сил історії, справжньої сутності людського буття, об'єктивних підстав людської діяльності, спрямованої на досягнення вічного світу, вона зверталася до “тобічних сфер”, а її відмінною рисою стало ірраціоналістичне розуміння діючих у суспільстві та людині сил і спонукань.

Як зазначав П.А. Сорокін, значна частина літератури, яка присвячена феномену війни, є лише виключно емоційно умоглядною “ідеологією” і тому не має ніякої наукової цінності.

Прихильники другого, об’єктивістського підходу першопричиною війни вважали лише одне із “зовнішніх” стосовно феномену війни чинників соціального розвитку – демографічний, географічний, економічний, політичний тощо.

Поряд з концепціями, що віддають перевагу демографічному фактору в обґрунтуванні воєн, досить популярними були соціал-дарвіністські теорії, посилалися на “універсальні закони боротьби” чи “закон боротьби за існування”. П.А. Сорокін у своїй роботі «Соціологічна інтерпретація “боротьби за існування” і соціологія війни» блискуче проаналізував сутність соціал-дарвіністських теорій, посилалися у поясненні рушійних сил війни на “універсальні закони боротьби” чи “закон боротьби за існування”.

П.А. Сорокін розділив всі теорії, які торкалися проблем “природного відбору” внаслідок воєн, на дві групи.

До першої групи він відніс теорії, за якими відбір під час війн носить негативний характер. Серед засновників таких теорій він називав Г. Спенсера та Ж.В. де Лапужа, а до тих, хто їх розвивав пізніше, – Я. Новіка, О. Сіка. П.А. Сорокін також виділив основні аргументи, які наводять представники цієї групи теорій: у більшості випадків армія – це “колір нації”: найздоровіші її представники (оскільки хворих до армії не беруть), найпродуктивніші вікові групи (оскільки літніх та дітей не мобілізують), найбільш чесні (оскільки злочинців до армії не допускають), найбільш розумово розвинені (оскільки розумово неповноцінних від служби в армії звільняють). Внаслідок такого відбору армія складається з людей, які перевершують фізично, морально та розумово середній рівень населення країни. Це означає, що війна знищує “найкращу кров” нації значно більшою мірою, ніж “найгіршу кров”. Отже, війна сприяє виживанню менш пристосованих людей. Знищуючи “найкращу кров”, причому у віці, коли репродуктивні здібності далеко не вичерпані, війна знищує кращих “виробників” майбутніх поколінь – носіїв найкращих расових якостей. Таким чином, війна сприяє поширенню “найгіршої крові” і, отже, є фактором негативного відбору та расового занепаду.

Війна знищує офіцерський склад більшою мірою, ніж солдатський. А це ще один негативний фактор для повноцінного життя суспільства. Такі основні, вважав П.А. Сорокін, міркування тих, хто вважає відбір внаслідок міждержавних, громадянських та будь-яких інших воєн виключно негативним. У негативній оцінці відбору внаслідок війни деякі автори заходять дуже далеко і вважають, що саме війни

є причинами згасання цілих народів. П.А. Сорокін вважав, що навряд чи можна впевнено стверджувати, що теорії негативного відбору досить доведені, хоча вони мають значну частку правди.

Насамперед, згідно з аргументами прихильників другої групи теорій, у сучасних військових діях того часу, що проводяться із застосуванням отруйного газу, артилерії, бомб, фізичні якості, хоробрість, спритність, розум і вміння не мають такого великого значення для виживання, ніж у війнах минулого, оскільки снаряди, газ і кулі знищують сильних солдатів так само легко, як і слабких.

П.А. Сорокін також виявляв низку протиріч у роботах дослідників. Наприклад, Штейнметц стверджує, що втрати та негативні результати відбору внаслідок війни багато в чому перебільшені. Грунтуючись на даних про втрати під час Франко-пруської війни, він намагається показати, що вони менші, ніж нормальна флуктуація рівня смертності рік у рік. У таких умовах неможливо говорити про виродження нації внаслідок війни.

Таким чином, фактичні дослідження роблять обговорювану теорію "природного відбору" ще сумнівнішою, оскільки залишається під питанням, яка з цих двох негативних селекцій (військова чи мирна) більш шкідлива і регресивна. Вони лише добре ілюструють той факт, що характер відбору в результаті війни набагато складніший, ніж зазвичай передбачається, а тому неможливо погодитися ні з тими, хто "проклинає" відбір внаслідок війни, ні з тими, хто його "вихваляє".